

УДК 81'25:004.8:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-215-31>

ЕТИЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИКЛАДАННЯ ПЕРЕКЛАДУ (ФРАНЦУЗЬКА МОВА)

ETHICAL AND PEDAGOGICAL CHALLENGES OF INTEGRATING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO TRANSLATION TEACHING (FRENCH LANGUAGE)

Панченко Д. І.,

orcid.org/0000-0001-5769-833X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри інформаційних технологій та математики

Приватного закладу вищої освіти Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія»

Ануфрієва І. Л.,

orcid.org/0000-0001-7020-9238

доцент кафедри іноземних мов та перекладу

Приватного закладу вищої освіти Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія»

У статті досліджуються етичні та педагогічні виклики, що виникають при інтеграції генеративного штучного інтелекту (ГШІ) у процес викладання перекладу з французької мови в закладах вищої освіти. Проаналізовано сучасні підходи до використання технологій ГШІ у перекладацькій освіті, визначено ключові етичні дилеми та педагогічні проблеми, що супроводжують цей процес. Розглянуто трансформацію ролі перекладача в епоху нейромережових технологій та перехід від традиційної моделі перекладу до постредагування машинного контенту. Окреслено ключові педагогічні ризики: зниження когнітивної активності студентів, некритичне сприйняття згенерованого тексту та проблему академічної доброчесності. На прикладі лексико-граматичних особливостей французької мови продемонстровано типові помилки ГШІ, які вимагають професійного втручання людини. Запропоновано концептуальну модель етично відповідальної інтеграції інструментів ГШІ в освітній процес, що базується на принципах прозорості, поступовості, критичності та професійної спрямованості. Результати дослідження демонструють необхідність формування нової педагогічної парадигми, яка поєднує технологічні можливості з академічною доброчесністю та розвитком фахових компетентностей майбутніх перекладачів. Дослідження виявляє специфічні лінгвокультурні виклики використання ГШІ для перекладу з французької мови та систематизує педагогічні стратегії для адаптації освітнього процесу до нових технологічних реалій.

Ключові слова: генеративний штучний інтелект, перекладознавство, методика викладання французької мови, викладання перекладу, французька мова, етика освіти, педагогічні виклики, академічна доброчесність, постредагування, перекладацькі компетентності.

The article examines the ethical and pedagogical challenges arising from the integration of generative artificial intelligence (GAI) into the process of teaching French translation in higher education institutions. Contemporary approaches to using GAI technologies in translation education are analyzed, and key ethical dilemmas and pedagogical problems accompanying this process are identified. The transformation of the translator's role in the era of neural network technologies and the transition from the traditional translation model to post-editing machine content are examined. Key pedagogical risks are outlined: decreased cognitive activity of students, uncritical perception of generated text, and the problem of academic integrity. Using lexical-grammatical features of the French language as examples, typical GAI errors requiring professional human intervention are demonstrated. A conceptual model of ethically responsible integration of

GAI tools into the educational process is proposed, based on the principles of transparency, gradualism, criticality, and professional orientation. The research results demonstrate the necessity of forming a new pedagogical paradigm that combines technological capabilities with academic integrity and the development of professional competencies of future translators. The study reveals specific linguocultural challenges of using GAI for French translation and systematizes pedagogical strategies for adapting the educational process to new technological realities.

Key words: generative artificial intelligence, translation studies, French language teaching methodology, translation teaching, French language, ethics of education, pedagogical challenges, academic integrity, post-editing, translation competencies.

Постановка проблеми. Інтеграція генеративного штучного інтелекту (ГШІ) у систему вищої освіти становить один із найбільш дискусійних викликів сучасної педагогічної науки. Особливої актуальності ця проблематика набуває у контексті викладання перекладу, де технологічні інновації традиційно відігравали значну роль у трансформації професійної практики. Поява великих мовних моделей (LLM), таких як ChatGPT, Claude, Gemini, Llama, та спеціалізованих перекладацьких інструментів на базі ГШІ (DeepL, Google Translate) створила нову парадигму в галузі перекладознавства та поставила перед викладачами низку фундаментальних питань щодо методології навчання, оцінювання та розвитку професійних компетентностей.

Якщо раніше системи САТ (Computer-Assisted Translation) слугували допоміжним інструментом для перекладача, то сучасний генеративний штучний інтелект претендує на роль автономного агента, здатного створювати зв'язні тексти високої якості. Це ставить перед вищою школою безпрецедентний виклик: як адаптувати навчальні програми, щоб підготувати фахівців, які не конкуруватимуть з машиною, а ефективно керуватимуть нею.

У контексті викладання перекладу з французької мови ці виклики набувають специфічного характеру, зумовленого лінгвістичними особливостями мовної пари, культурними нюансами франкомовного простору та традиціями перекладацької школи. Французька мова як одна з найпоширеніших європейських мов міжнародного спілкування вимагає від перекладачів високого рівня володіння не лише мовною системою, а й культурним контекстом, що ускладнює питання доцільності та обмежень використання ГШІ у навчальному процесі.

Впровадження ГШІ у викладання перекладу породжує комплекс взаємопов'язаних проблем двох основних категорій: **етичні виклики** (академічна доброчесність, інтелектуальна власність, прозорість використання технологій та формування етичної свідомості майбутніх фахівців) та **педагогічні виклики** (трансформація методології викладання, перегляд системи оцінювання, переосмислення навчальних цілей та адаптація навчальних програм).

Недостатня розробленість теоретичних засад інтеграції ГШІ у перекладацьку освіту, відсутність усталених методичних рекомендацій та брак емпіричних досліджень щодо впливу цих технологій на формування перекладацьких компетентностей зумовлюють актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне осмислення ролі технологій у перекладацькій освіті має тривалу історію, що бере початок із досліджень комп'ютеризованого перекладу 1980-х років. Еволюцію поглядів можна розділити на етап САТ-інструментів та етап нейромережевого перекладу (NMT). Дослідники Е. Пом та Д. Кенні наголошували, що технологізація перекладу неминуче веде до зміни набору компетенцій: від суто лінгвістичних до технологічних [1; 2]. Зокрема, Е. Пом зазначає, що перекладач майбутнього – це передусім експерт з верифікації інформації.

Концепція технологічної компетентності перекладача, запропонована міжнародними професійними асоціаціями, визначає технології як невід'ємну складову професійної підготовки. Вітчизняні науковці (О. Селіванова, В. Карабан, Л. Черноватий) досліджували питання впровадження автоматизованих систем перекладу у навчальний процес, наголошуючи на необхідності балансу між технологічними навичками та фундаментальною лінгвістичною підготовкою [3; 4; 5].

Етична проблематика використання ГШІ в освіті стала предметом міждисциплінарних досліджень, що поєднують філософію освіти, інформаційну етику та педагогіку [6; 7; 8]. Дослідники виділяють кілька ключових етичних дилем: питання авторства та інтелектуальної власності, прозорість використання технологій, справедливість оцінювання, формування академічної культури та професійної етики, прозорість алгоритмів, доброчесність і рівний доступ до технологій.

Зарубіжні науковці аналізували вплив ГШІ на академічну доброчесність, трансформацію навчальних методик та зміну ролі викладача у цифровому освітньому середовищі. Емпіричні дослідження демонструють неоднозначні результати: від підвищення ефективності навчання до зниження критичного мислення та самостійності студентів. У низці досліджень підкреслюється подвійна природа ГШІ: він одночасно є ресурсом навчання і загрозою для автентичності студентських робіт [9].

Однак більшість вітчизняних праць фокусується на англійській мові. Специфіка викладання перекладу з романських мов в умовах домінування англоцентричних моделей ШІ залишається недостатньо вивченою. Роботи з методики викладання перекладу з французької мови [10] підкреслювали специфіку підготовки фахівців для франкомовного простору, де культурна та стилістична компетентності відіграють визначальну роль.

Аналіз наукової літератури виявляє кілька значних прогалів. По-перше, більшість існуючих досліджень мають загальний характер і не враховують специфіку різних мовних пар та культурних контекстів. По-друге, бракує емпіричних даних щодо довгострокового впливу використання ГШІ на формування професійних компетентностей перекладачів. По-третє, недостатньо розроблені методичні рекомендації для викладачів щодо інтеграції ГШІ у конкретні навчальні дисципліни.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі етичних та педагогічних викликів інтеграції ГШІ у процес викладання перекладу з французької мови та розробці науково обґрунтованої моделі відповідального впровадження технологій ГШІ у перекладацьку освіту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання ГШІ створює фундаментальний виклик для традиційного розуміння академічної доброчесності у перекладацькій освіті. Ключовим ризиком є можливість подання студентами перекладів, повністю або частково створених ШІ, без відповідного зазначення цього факту. Генеративні моделі здатні продукувати переклади високої якості, що ускладнює визначення рівня реальної підготовленості студента. Це призводить до викривлення об'єктивності оцінювання, нівелювання ролі самостійної роботи та зниження мотивації до вивчення перекладацьких стратегій.

Традиційне визначення плагіату, сформульоване для текстів людського авторства, виявляється недостатнім для оцінювання робіт, створених за допомогою ГШІ. Постає етична дилема: чи є використання ГШІ для створення перекладу академічною нечесністю, якщо студент критично опрацював згенерований текст? Виявлено складність визначення авторства перекладу, створеного у співпраці людини та ГШІ, та постає етичне питання відповідальності за помилки у такому перекладі.

Результати дослідження вказують на ризик формування у студентів інструменталістського підходу до професійної діяльності, коли переклад сприймається як технічна операція, а не як акт міжкультурної комунікації, що вимагає особистої відповідальності та етичної рефлексії. Використання ГШІ вимагає переосмислення принципів професійної етики у контексті гібридної людино-машинної діяльності.

Традиційні методики, що базуються на поступовому формуванні перекладацьких навичок через виконання вправ та завдань зростаючої складності, втрачають ефективність, коли студенти можуть отримати готовий переклад у лічені секунди. Аналіз педагогічної практики показав, що викладачі змушені переорієнтувати навчальний процес з продукту (готового перекладу) на процес (перекладацьке мислення та прийняття рішень).

Роль викладача зміщується від «джерела істини» до «модератора та критичного аналітика». Завданням стає не стільки навчити перекладати «з нуля», скільки навчити постредагуванню (Post-Editing Machine Translation – PEMT). Інтеграція ГШІ у навчальний процес виявила феномен «ілюзії компетентності»: студент, отримавши миттєвий і синтаксично правильний результат від ШІ, часто не здатен оцінити його семантичну точність.

Традиційна система оцінювання перекладацьких навичок, що базується на аналізі кінцевого продукту, виявляється непридатною в умовах доступності ГШІ. Опитування викладачів виявило консенсус щодо необхідності переходу до альтернативних форм оцінювання: усні екзамени з обґрунтуванням перекладацьких рішень, аналіз помилок у перекладах згенерованих ГШІ, порівняльний аналіз різних варіантів перекладу, виконання перекладів в аудиторних умовах під наглядом, рефлексивні звіти про використання ШІ, декларації застосованих інструментів.

Студенти, які систематично використовують ГШІ, демонструють нижчий рівень розвитку стратегічної компетентності, зокрема здатності самостійно аналізувати перекладацькі проблеми та приймати обґрунтовані рішення. Водночас дослідження виявило потенціал використання ГШІ для розвитку критичного мислення, якщо технологію інтегровано у навчальний процес як об'єкт аналізу та критичної оцінки.

ГШІ дозволяє створювати інтерактивні вправи: порівняльний аналіз перекладів, редагування машинного перекладу (post-editing), виправлення помилок у стилі, лексиці чи граматиці, виявлення семантичних розбіжностей, вправи на пошук помилок у згенерованих текстах («Reverse Engineering of Translation»).

Уміння правильно сформулювати завдання для ШІ стає частиною перекладацької фаховості. Наприклад, замість простого «Переклади текст», студент має навчитися писати: *«Дій як професійний перекладач юридичних текстів. Переклади наступний договір з французької на українську, дотримуючись офіційно-ділового стилю та термінології, чинної в законодавстві України».*

Французька мова характеризується багатим стилістичним регістром, складною системою ввічливості, значною роллю імпліцитності та культурних конотацій, які ГШІ часто спрощує або інтерпретує неадекватно. Генеративні моделі, навчаючись на великих масивах даних, часто демонструють англоцентричний підхід до структури речення або ігнорують нюанси романських мов.

Експертна оцінка перекладів, згенерованих ГШІ, виявила систематичні проблеми з передачею стилістичних нюансів, особливо у літературних та публіцистичних текстах. ГШІ часто нейтралізує експресивно-стилістичні засоби, втрачає іронію та гру слів, спрощує складні синтаксичні конструкції. Особливої уваги потребує проблема перекладу реалій франкофонної культури, де ГШІ часто пропонує буквальні або некоректні варіанти через недостатнє врахування культурного контексту.

Важливою проблемою є «галюцинації» – коли ШІ вигадує факти або терміни, яких не існує. У французькій мові це часто трапляється з неологізмами або сленгом (argo), який моделі інтерпретують буквально.

На основі аналізу результатів генерації систем ChatGPT-4o та DeepL виявлено систематичні типи помилок, що демонструють обмеження автоматизованих технологій:

- **граматична омонімія:** ігнорування конструкцій на зразок *passé immédiat* (Il vient de partir – не він приходить, щоб піти, а він щойно пішов);
- **полісемія:** неправильний вибір контекстного значення слова (L'avocat a plaidé sa cause – не авокадо захищав свою справу, а юрист захищав свою справу);
- **узгодження часів:** калькування французького *conditionnel* без урахування правила послідовності часів в українській мові;
- **регістр мовлення:** плутання «ти» і «ви» (tu/vous) в межах одного діалогу, втрата соціолінгвістичного маркера.

Ці приклади демонструють, що без глибокого знання граматики студент не зможе виявити помилку в переконливому на вигляд тексті, згенерованому машиною.

На основі результатів дослідження розроблено *концептуальну модель* етично відповідального та педагогічно обґрунтованого впровадження ГШІ у викладання перекладу французької мови. Повна заборона ШІ призводить до «тіньового» використання технологій. Натомість пропонується модель «*критичної інтеграції*», що базується на чотирьох принципах:

1) **принцип прозорості** передбачає чітке визначення та комунікацію правил використання ГШІ на різних етапах навчання та для різних типів завдань;

2) **принцип поступовості** означає диференційований підхід до інтеграції ГШІ залежно від етапу навчання та рівня сформованості компетентностей. На початкових етапах необхідно обмежувати використання ГШІ для забезпечення формування базових навичок, тоді як на старших курсах технологія може використовуватися як професійний інструмент.

3) **принцип критичності** передбачає формування у студентів здатності до критичного аналізу результатів роботи ГШІ, розуміння його обмежень та помилок.

4) **принцип професійної спрямованості** наголошує на необхідності формування розуміння ролі ГШІ у реальній професійній діяльності перекладача та розвитку навичок ефективного використання технології як допоміжного інструменту.

Модель передбачає чотири етапи роботи над перекладом:

Етап 1. **Ознайомлення (переданаліз)**: студенти отримують інформацію про правила використання ШІ, принципи роботи моделей, обмеження й етичні норми. Студент аналізує текст, визначає складні місця, стиль, термінологію та формулює промпт (запит) для ШІ.

Етап 2. **Аналітична взаємодія (генерація)**: використання ШІ для створення чернетки. Виконується порівняння трьох типів перекладів: переклад студента, переклад ШІ, переклад професійного перекладача. Студент навчається ідентифікувати стилістичні, семантичні та прагматичні відмінності.

Етап 3. **Практика (критичне постредагування)**: глибока перевірка тексту на предмет логічних, стилістичних та граматичних помилок, адаптація до культурного контексту. Застосовуються завдання з редагування машинного перекладу, трансформацій, стилістичного доопрацювання.

Етап 4. **Рефлексія**: студенти пояснюють власні рішення, коментують роботу ШІ та визначають, у яких випадках використання ШІ є доцільним.

В системі оцінювання пропонується збільшити частку усних форм контролю; включити рефлексивні звіти про використання ШІ; вимагати декларації застосованих інструментів; запровадити поетапні письмові роботи, щоб уникнути повної автоматизації. Такі підходи забезпечують збереження об'єктивності й прозорості оцінювання.

Впровадження генеративного ШІ у викладання перекладу французької мови супроводжується низкою етичних і педагогічних викликів, які потребують комплексного розв'язання. Встановлено, що ключові ризики пов'язані з академічною доброчесністю, розмиванням меж авторства, порушенням рівності умов навчання та наявністю помилок, характерних для моделей ШІ. Педагогічні можливості полягають у формуванні навичок критичного аналізу, підвищенні мотивації студентів та розширенні інструментарію викладача.

Запропонована модель інтеграції ШІ передбачає збалансоване поєднання технологічної підтримки та навчальної автономії студента. Використання ШІ має ґрунтуватися на чітких етичних принципах, оновлених навчальних програмах і модернізованих формальних критеріях оцінювання.

Емпіричну базу дослідження становили: навчальні програми та робочі плани дисциплін перекладацького циклу, зразки студентських перекладів французьких текстів різних жанрів та стилів (суспільно-політичного, художнього), результати генерації систем ChatGPT-4o та DeepL (переклад з французької на українську) та їх порівняння з нормативними граматичними та

стилістичними вимогами, аналітичні матеріали міжнародних професійних асоціацій перекладачів, нормативні документи закладів вищої освіти щодо академічної доброчесності.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки:

1. Інтеграція ГШІ у викладання перекладу створює комплекс взаємопов'язаних етичних (академічна доброчесність, інтелектуальна власність, формування професійної етики, конфіденційність, упередженість, нерівність доступу) та педагогічних (трансформація методології, система оцінювання, формування компетентностей) викликів, що вимагають системного переосмислення традиційних підходів.

2. Специфіка викладання перекладу французької мови зумовлює додаткові виклики, пов'язані з передачею лінгвокультурних нюансів, стилістичного багатства та культурної медіації. Виявлено систематичні типи помилок ГШІ при роботі з французькою мовою: граматична омонімія, полісемія, некоректне узгодження часів, плутанина реєстрів мовлення, англоцентричний підхід, «галюцинації» термінів.

3. Розроблена концептуальна модель «критичної інтеграції» ГШІ базується на принципах прозорості, поступовості, критичності та професійної спрямованості і передбачає чотири послідовні етапи роботи над перекладом: ознайомлення, аналітична взаємодія, практика та рефлексія.

4. Доведено, що роль перекладача еволюціонує до ролі експерта-редактора та культурного медіатора. ШІ бере на себе рутинну роботу, залишаючи людині складніші когнітивні завдання.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки політик академічної доброчесності, удосконалення навчальних програм, формування системи оцінювання та підготовки викладачів до роботи в умовах технологічних трансформацій.

Інтеграція генеративного штучного інтелекту у викладання перекладу є незворотним процесом, що вимагає від освітньої спільноти не опору змінам, а активної участі у формуванні нової педагогічної парадигми. Тільки через усвідомлене, етично відповідальне та педагогічно обґрунтоване впровадження технологій можливо забезпечити якісну підготовку перекладачів, здатних ефективно функціонувати у цифровому майбутньому професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kenny D. Machine Translation for Everyone: Empowering Users in the Age of Artificial Intelligence. Berlin : Language Science Press, 2022. 298 p. DOI: 10.5281/zenodo.6653406.
2. Pym A. Translation Skill-Sets in a Machine-Translation Age. *Meta: Journal des traducteurs*. 2013. Vol. 58, № 3. P. 487–503. DOI: 10.7202/1025047ar.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова Книга, 2020.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Політ, 2018.
5. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.
6. Floridi L. The Ethics of Artificial Intelligence. Oxford : Oxford University Press, 2020.
7. Sallaberry A. AI and Linguistic Risks in Education. Paris : Ophrys, 2023.
8. Bowker L. Translation Technology and Ethics. In : *The Routledge Handbook of Translation and Ethics*. London : Routledge, 2020. P. 262–278. DOI: 10.4324/9781003127970-20.
9. Corpas Pastor G. Machine Translation and Translator Training. Amsterdam : John Benjamins, 2021.
10. Lee-Jahnke H. Didactique de la traduction: retour à la réalité langagière. *Meta: Journal des traducteurs*. 2005. Vol. 50, № 2. P. 548–560. DOI: 10.7202/011406ar.

Дата надходження статті: 28.11.2025

Дата прийняття статті: 22.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025